

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2022.20.20.7>

UDC: 821.511.141.09ТормаиС.

141.72(439)»19»

316.622-055.2(439)»19»

050NAPKELET"1923/1940"

■ POLOŽAJ ŽENA U MAĐARSKOJ DVADESETIH GODINA 20. VEKA I ULOGA SESIL TORMAI (1875–1937) U NACIONALNOM SAVEZU MAĐARSKIH ŽENA I ČASOPISU NAPKELET

MONIKA BALA¹Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Beograd, Srbija

U periodu između 1918. i 1920. godine u Mađarskoj nastaju ženska nacionalna hrišćanska društva, koja su igrala vidljivu ulogu u političkom životu u uslovima revolucionarnih previranja. Rad pruža uvid u doprinos ženske političke organizacije Nacionalni savez mađarskih žena (mađ. *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége* – MANSZ), osnovane u periodu postojanja Mađarske Sovjetske Republike s težnjom širenja i promovisanja kontrarevolucionarnih ideja i razvija se u najznačajniju žensku konzervativnu hrišćansku organizaciju za vreme Hortijeve vlade. Na čelu sa međunarodno priznatom autorkom Sesil Tormai, Savez se pored humanitarnog rada zalagao za političko i društveno angažovanje žena. Okupio je veliki broj žena iz različitih društvenih slojeva, te svojim aktivnostima doprineo unapređenju njihovog položaja i obrazovanja. Tormai je 1923. godine stala na čelo konzervativnog beletrističkog časopisa *Napkelet*, čija je glavna urednica bila do kraja svog života. Posle Drugog svetskog rata nova vlada je raspustila desničarska udruženja i stranke iz Hortijeve ere zbog ideologije koju su zastupali. Časopis *Napkelet* je stavljen na indeks, Savez je ukinut, a dela renomirane autorke, nominovane za Nobelovu nagradu, su zabranjena i više od četiri decenije bila zaboravljena. Rad nastoji da prikaže politički doprinos Sesil Tormai u društveno-istorijskom kontekstu na dve ravni, kroz aktivnosti Nacionalnog saveza mađarskih žena i uređivačku delatnost časopisa *Napkelet*.

Ključne reči: Sesil Tormai (Tormay Cécile), Nacionalni savez mađarskih žena (mađ. *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége*), *Napkelet*, Kuno Klebelsberg, mađarska ženska nacionalna hrišćanska društva, feministkinje u Hortijevoj eri.

1 Kontakt podaci (E-mail): monika.bala@fil.bg.ac.rs

1. UVOD

Teške godine Prvog svetskog rata ostavile su posledice na moral stanovništva u Mađarskoj. Nezadovoljstvo među vojnicima, radničkom klasom i građanima zbog loših životnih uslova i nemaštine rezultiralo je organizovanjem štrajkova i sindikata širom zemlje. Dolazi do ujedinjenja Partije komunista i reformističke Socijaldemokratske partije i formiranja Socijalističke partije Mađarske potpomognute boljševičkom propagandom. Istog dana, 21. marta 1919. godine, dolazi do uspostavljanja Mađarske Sovjetske Republike (mađ. *Magyarországi Tanácsköztársaság*). Za vreme njenog trajanja, do 6. avgusta 1919. godine, nailazila je na oštar otpor buržoazije, koji je ujedinio muškarce i žene istih ideoloških pogleda u zajedničkoj kontrarevolucionarnoj borbi za obaranje Komune. Mađarsko društvo, koje je tada počivalo na patrijarhalnim društveno-kulturnim osnovama, otvorilo je mogućnost ženama da zauzmu uticajne položaje u javnoj sferi. Feministički pokret koji se zalagao za politička prava žena i žensku emancipaciju izborio je pravo glasa žena i pozicionirao je ženu kao važnog aktera u javnoj sferi². U posleratnim godinama pokrenuta su brojna nova ženska društva, koja su se pored humanitarnih i socijalnih pitanja zalagala za uključivanje žena u aktivni politički život, te radila u saglasju sa zvaničnom politikom sa kojom su delila zajedničke ideološke poglede.

2. KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO SESIL TORMAI

Sesil Tormai (Tormay Cécile) je prvu zbirku novela „Ljubav paževa“ (mađ. „Apródszerelem“) izdala 1899. godine, a književno priznanje u zemlji stekla je svojim prvim romanima „Ljudi između kamenja“ (mađ. „Az emberek a kövek között“) objavljenim 1911. godine i „Stara kuća“ (mađ. „A régi ház“) iz 1914. godine, koji je nakon 1915. godine izdat u prevodu na više evropskih jezika³ i za koji je autorki 1916. godine dodeljena prestižna Akademijina Pecelijeva nagrada (mađ. *Péczely-díj*) (Cs. Nagy Ibolya 2013: 46). Istoričar književnosti Antal Serb (Szerb Antal) ukazuje na autorkin umetnički stil nežne dekadentne lepote (Szerb 1937: 350). Njeno književno ostvarenje bilo je „nosilac onog izraza i stila, koji je dostigao najviši umetnički nivo u mladalačkim pesmama Mihaja Babiča, u poeziji Dežea Kostolanjija i Arpada Tota“ (Szerb 1937: 350).

Sesil Tormai je svoje stvaralaštvo stavila u službu kontrarevolucionarnih ciljeva kreirajući političke pamflete i beležeci lična iskustva na stranicama dnevnika. Umetnički prikaz autorkine uloge patriotkinje protiv „crvenog terora“ u dvotomnom romanu-dnevniku „Knjiga begunica“ (mađ. „Bujdosó Könyv“ 1920-21), odigrava se za vreme Mađarske Sovjetske Republike. Prema rečima istoričara književnosti Davida Solata, knjiga je „politička optužnica, koja je veoma brzo reagovala na jedan od najtragičnijih događaja moderne mađarske istorije“ (Szolláth 2013: 176). Ovim romanom i priložima objavljenim u evropskim časopisima uz pomoć svojih poznanstava, Tormai je skrenula pažnju

2 Treba imati u vidu da su najpre pripadnice višeg staleža, kao i žene povezane sa vodećom partijom bile prisutne u sferi javnog delovanja.

3 Na nemačkom jeziku objavljen je 1917. godine, na švedskom 1918, na danskom 1919, na engleskom 1921, na finskom 1925, na holandskom i francuskom 1926, i na italijanskom 1930. godine (Kollarits 2007: 39).

međunarodne javnosti na mađarsko pitanje i na nepravdu koja je zadesila Mađarsku, te je na taj način igrala važnu ulogu u borbi protiv ideološko-propagandnog delovanja, koje je dolazilo iz zemalja Male Antante i od „crvene emigracije” revolucionara, koji su posle sloma Komune napustili zemlju (Kollarits 2010a: 74). Tormai obrazlaže da je „Knjigu begunicu” napisala kako bi se osvetlila istina o diktaturi proleterijata iz ugla pobornika demokratskog poretka (Kollarits 2010a: 74), te u predgovoru ističe: „Neka se u mojoj knjizi sačuva ono što se posle nas izgubi: patnja i čast jedne nesrećne generacije naroda osuđenog na smrt. [...] Neka moja knjiga svedoči o onome, o čemu budući istoričari neće znati” (Tormay 1920, 1: 7–8). Tormai u romanu „kreira novu žensku ulogu: lik energične muškobanjaste spisateljice, koja svugde otkriva zavere” (Bánki 2008: 92). Lik žene koja je poput autorke bila proganjana, ali do kraja nepokolebljiva kontrarevolucionarka, koja se uključuje u političku akciju za vreme revolucije (Sipos 2014: 14). Žena koja je angažovana u javnoj sferi, koja pre ličnog interesa bira prioritetnu dužnost prema naciji, i čija je „remobilizacija usmerena u korist nacionalnih ciljeva” (Sipos 2014: 14).

3. NACIONALNI SAVEZ MAĐARSKIH ŽENA

Sesil Tormai je bila aktivna učesnica javnog života. Angažovana je kao članica uredničke komisije feminističkog časopisa *Ne* (mađ. *A Nő*⁴), koji je izlazio između 1914. i 1917. godine. Kao jedna od glavnih organizatorki, učestvovala je 1913. godine na svetskom kongresu Međunarodne ženske alijanse za pravo glasa (mađ. *Nők Választójogi Világszövetsége*) u Budimpešti. Zajedno sa spisateljicom i rođakom Emom Ritok (Ritoók Emma,⁵ 1868-1945), 1918. godine osnovala je Nacionalni savez mađarskih žena (mađ. *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége* – MANSZ) i bila njegova višegodišnja predsednica. Treba istaći da je ovo bila najveća ženska organizacija hrišćansko-nacionalne orijentacije u periodu Hortijeve vladavine, koja je, prema podacima iz Leksikona mađarskih žena (mađ. *Magyar Asszonyok Lexikona*), 1931. godine dostigla milion članova, pripadnika svih društvenih slojeva, uključujući 550 provincijskih ogranaka (Kollarits 2010a: 72). Kao najuticajnija ženska organizacija doba, inicijalno je osnovana s ciljem da podrži kontrarevolucionarne stranke (Kollarits 2010a: 71) i predstavljala je ogledalo njihovih ideoloških uverenja. „Savez je formiran od tri ženske organizacije u duhu hrišćansko-nacionalne orijentacije: Državnog katoličkog ženskog udruženja (mađ. *Országos Katolikus Nőszövetség*), Mađarskog protestantskog državnog ženskog udruženja (mađ. *Magyar Protestáns Nők Országos Szövetsége*) i Društva socijalne misije (mađ. *Szociális Misszió Társulat*), koje su sačuvala svoju nezavisnost, ali im je Savez obezbedio zajedničku osnovu” (Papp 2012: 178). Tormai je promovisala Savez u krugovima aristokratije, dok

4 Imenica *Ne* (mađ. *Nő*) u srpskom prevodu znači žena.

5 Ema Ritok bila je jedna od članica uglednog „Nedeljnog kružoka” (mađ. *Vasárnapi Kör*) organizovanog oko Đerđa Lukača (Lukács György) 1915. godine. Članovi kružoka Bela Balaž (Balázs Béla), Lajoš Filep (Fülep Lajos), Ana Lesnai (Lesznai Anna), Karoj Manhajm (Manheim Károly), Arnold Hauzer (Hauser Arnold), okupljali su se nedeljom u stanu Bele Balaža i vodili rasprave iz oblasti filozofije, estetike, psihologije i religije (Wessely 1975: 613). Nakon Revolucije 1919. godine, Ema Ritok napušta Kružok uz obrazloženje da je većina njenih članova aktivno učestvovala u Revoluciji, te je zbog oštih ideoloških neslaganja prekinula čak i prijateljske veze sa njima (Kollarits 2010a: 69).

je Ema Ritok organizovala građanski sloj, s tendencijom da se žene ujedine u većim provincijskim gradovima. Članice je držala u jedinjenim svest o moralnoj dužnosti koju imaju prema otadžbini nakon Prvog svetskog rata. Žene širom Mađarske shvatale su važnost uloge koju imaju u osnaživanju nacije putem socijalne delatnosti. U zemlji su počev od tridesetih godina 19. veka delovale različite dobrotvorne i verske ženske organizacije, koje su se u drugoj trećini veka proširile i u manjim provincijskim mestima (Kéri 2019: 23). Paralelno se osnivaju i ženske političke organizacije u okviru civilnih društava. Ženska udruženja su u prvi plan stavljala humanitarne i verske ciljeve, dok će tek kasnije razviti emancipatorske težnje. Kada govorimo o postignućima ženskih udruženja, treba razmotriti činioce koji su omogućavali njihov rad. U velikoj meri njihov uspeh zavasio je od donacija pokrovitelja, od uticajnih prijatelja koji su podržavali njihovo delovanje. Zajednička odlika mnogih udruženja bila je solidarnost njihovih članica u godinama posle poraza revolucije⁶ 1848-49, pa tako i u periodu posle Prvog svetskog rata. Kao politička i dobrotvorna organizacija, Nacionalni savez mađarskih žena je u godinama nakon Prvog svetskog rata na sličan način pomagao mađarsku nacionalnu vojsku u odeći, podržavao je izbeglice i ratne zarobljenike povratnike, imao je učešća u velikom broju dobrotvornih akcija, obavestavao je o ženskom pitanju u Mađarskoj na francuskom i engleskom jeziku u međunarodnim listovima. Pomagao je studente i seoske učenike, te organizovao nedeljnu školu za seoske žene. Jedna od njihovih najvažnijih misija bila je pomaganje mladim studentima i organizovanje studentskih domova. Savez je uz podršku ministra Klebelsberga (gróf Klebelsberg Kuno), premijera Ištvana Betlena (gróf Bethlen István) i gospođe Horti (Horthy Miklósné Purgly Magdolna) u Budimpešti osnovao „Ženski internat Šarolta“ (mađ. „Szarolta Leányotthon“) (Sipos 2014: 16), a pored školovanja devojaka, od podjednake važnosti je bilo podržavanje mladih muških studenata, stoga je donacijama pomagao studentski dom „Kolegijum Mikloš Horti“ (mađ. „Horthy Miklós Kollégium“) osnovanog za 650 dečaka (Kollarits 2010a: 73).

Rad Saveza je umnogome podržavao grof Kuno Klebelsberg⁷, ministar vera i prosvete, predsednik Mađarskog istorijskog društva (mađ. *Magyar Történelmi Társulat*). Klebelsberg je dvadesetih godina pripremao reformu ženskog obrazovanja, i u tom cilju je tražio saradnju Saveza. Ministar je na Kongresu za žensko obrazovanje Nacionalnog saveza mađarskih žena održanom 1925. godine pohvalio aktivnosti i postignuća Saveza, dajući mu legitimitet za rešavanje jednog od gorućih problema mađarskih žena: pitanje ženskog obrazovanja (Radák 1926: 179). Ukazao je na probleme koji upućuju

6 Udruženje koje pokazuje najviše paralelnih crta sa Nacionalnim savezom mađarskih žena bilo je Državno udruženje mađarskih domaćica (mađ. *Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesülete*), osnovano 15. marta 1861. godine, koje je podržavalo zapošljavanje žena, pomagalo je siročad posle oslobodilačkog rata, osnovalo je sirotište i organizovalo osnovnu i građansku školu za devojčice iz sirotišta (Kéri 2019: 23). Udruženje je izdavalo i list *Nedeljnik mađarskih domaćica* (mađ. *Magyar Gazdasszonyok Hetilapja*) i imalo veliku podršku svojih uglednih članica, supruge barona Jožefa Etveša (báró Eötvös Józsefné), supruge Šandora Vahota (Vachott Sándorné), supruge Mihaja Verešmartija (Vörösmarty Mihályné) i drugih. Udruženje koje je na sličan način uz pomoć donacija pomagalo socijalno ugrožene slojeve društva bilo je Peštansko žensko dobrotvorno udruženje (mađ. *Pesti Jóltevő Asszonyi Egyesület*), osnovano 1817. godine (Pik 1998: 85).

7 Kuno Klebelsberg (gróf Klebelsberg Kuno Imre Aurél Ferenc, 1875-1932), pravnik i poslanik u mađarskom parlamentu, bio je ministar vera i prosvete od 1922. do 1931. godine, i predsednik Mađarskog istorijskog društva između 1917. i 1932. godine.

na neophodnost reforme obrazovanja. Klebelsberg koren problema vidi u programu ženskog obrazovanja izrađenom po uzoru na muške škole bez učešća pedagoga iz ženskih škola i majki koje najbolje poznaju potrebe svojih kćeri (Radák 1926: 179). Pedagoškinja Judita Nest (Neszt Judit) obrazlaže kako se tendencija otvaranja novih ženskih učiteljskih škola⁸ temeljila na težnji angažovanja učiteljica za potrebe nastave nižih razreda uz objašnjenje da „dete iz majčine ruke dospeva na mesto gde se susreću majka i škola u najprirodnijoj harmoniji” (Neszt 2010: 317). Ministar je argumentovao da u poljuljanim ekonomskim uslovima nacija ne može zaobići intelektualnu snagu žena, stoga je potrebno uložiti sve napore u cilju omogućavanja ženskog visokog obrazovanja, koje će služiti kao čvrst oslonac u obnovi zemlje (Radák 1926: 180). Predložio je da se ženama omogući prijem na medicinski fakultet u Budimpešti, na pravni fakultet svih univerziteta u zemlji, i na sve odseke tehničkog fakulteta, a za unapređenje programa na nižim stepenima obrazovanja predložio je osnaživanje nacionalnog vaspitanja kroz povećanje broja časova nacionalne grupe predmeta (Radák 1926: 181). Između dva svetska rata, nova obrazovna politika Kuna Klebelsberga bazirana na modernizaciji zaostalog sistema obrazovnih i kulturnih institucija, realizovana je proširenjem broja narodnih osnovnih škola i gimnazija, razvojem visokog obrazovanja i usvajanjem zapadnih tendencija i iskustava čime je doprinela elitnom obrazovanju. U periodu između 1926. i 1930. godine u zemlji je osnovano 5000 narodnih školskih odeljenja i učiteljskih stanova, što je rezultiralo bržoj i učinkovitoj integraciji salaša i manjih sela (Kelemen 2003: 51). Uz isticanje važnosti obrazovanja, Savez je nastojao da promoviše ekonomsko osnaživanje žena kao nužnu osnovu za njihovo osamostaljivanje. Propagirao je novi tip radne žene, te nastojao da obezbedi neophodna sredstva za njihovo radno angažovanje u okviru kućne radinosti i teorijsku obuku. Krajem 1922. godine od strane pokroviteljke Saveza, gospođe Horti, pokrenut je kurs tkanja, nakon čega je interesovanje za domaću radinost poraslo širom zemlje, te su na inicijativu kulturne komisije Saveza osnovane tkaonice, koje su bile važan činilac razvoja mađarske industrije (Magyar Asszony 1922: 27–30; Kollarits 2010a: 73).

Sesil Tormai se svesrdno zalagala za poboljšanje položaja radnica. Na prvom kongresu Saveza, održanom 1921. godine, govorila je o važnosti osnivanja radnog osiguranja radnica, o smanjenju smrtnosti dece, afirmisala je žensko školovanje nacionalnog usmerenja i borila se za legitimitet ženskog prava glasa (Kollarits 2010a: 73). Članice su aktivno učestvovala na izborima januara 1920. godine, kada su izdale „Politički Katehezis” sa osnovnim ciljevima Saveza. U Mađarskoj su iste godine na višestranačkim izborima i žene imale glasačko pravo, međutim, kako Kolarič ističe, pozivajući se na istraživanje istoričarke Judit Sapor (Szapor Judit), dve godine kasnije „zakon o biračkom spisku smanjio je broj ženskih birača za 40% na oko 570.000 lica” (Kollarits 2012: 14). Važno je istaći da je jedna od članica Saveza, feministkinja i katolička redovnica Margit Šlahta⁹ (Slachta Margit, 1884–1974), bila prva žena koja je ušla u parlament kao

8 Judita Nest ističe kako je u periodu između 1918. i 1932. godine otvoreno 16 ženskih učiteljskih škola, dok je muških otvoreno svega četiri (Neszt 2010: 316).

9 Margit Šlahta je kao misionarska časna sestra bila pripadnica Društva socijalne misije (mađ. *Szociális Missziótársulat*), čije su delatnosti bile zaštita dece, žena i porodica. Društvo socijalne misije nije monaško društvo, već se u okviru crkvene organizacije nalazi između svetovnog i monaškog života, čiji članovi ne polažu zavet javno, već to čine samostalno i mogu se razrešiti zaveta poslušnosti i siromaštva od strane bilo

poslanica i predstavnica Hrišćanske stranke nacionalne unije¹⁰ (mađ. *Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja* - KNEP) osvojivši 5471 glas od ukupno 10.187 (Balogh 2000: 57). Prvi poslanički govor¹¹ održala je 23. aprila 1920. godine u kojem je izložila socijalni položaj žena. Govorila je o problemu smrtnosti dece, predložila promenu zakona o radu žena, uvođenje zaštite materinstva i obezbeđivanje dvonedeljnog odmora za industrijske radnike (Balogh 2000: 57). Savez je u to vreme brojao 600.000 članova i prevashodno uticao na žene da glasaju za hrišćanske stranke (Magyar Asszony 1921: 11–13). Dve godine kasnije, januara 1922. godine, Savez je ponovo uzeo učešća na izborima, kada je dobio finansijsku podršku od premijera Ištvana Betlena¹² (Bethlen István) u iznosu od 50.000 kruna za štampanje letaka i glasnika *Mađar asonyj* (mađ. *Magyar Asszony*¹³), uz dodatnih 90.000, koje je Tormai tražila za istu svrhu, te je u „pismu ponudila dalju saradnju u izgradnji i održavanju državne propagandne mreže“ (Kollarits 2010a: 72). Članice Saveza su promovisale hrišćansku politiku i obrazovanje, zaštitu svojine, podelu zemlje, utvrđivanje ženskih ljudskih i političkih prava, poboljšanje zdravstvene zaštite i borbu protiv korupcije (Kollarits 2010a: 72).

Savez je prestao sa delovanjem za vreme Mađarske revolucije 1919. godine i proglašenja proleterke diktature, a nakon njenog ukidanja, ponovo se organizovao, te je 16. novembra, Sesil Tormai, ispred Parlamenta, na čelu Saveza pozdravila Mikloša Hortija prilikom njegovog paradnog ulaska u Budimpeštu i predala mu zastavu mađarskih žena (Kollarits 2010a: 72, Ujváry 2013: 150). Horti je u memoarima zapisao sećanja vezana za taj trenutak: „[...] popeo sam se stepenicama ispred glavnog ulaza u Parlament, gde je nadbiskup Černoh držao misu. Zatim je blagoslovio prekrasno izvezenu zastavu, koju je istaknuta spisateljica Sesil Tormai, predsednica Nacionalnog saveta mađarskih žena posvetila nacionalnoj vojsci“ (Horthy 2011: 135)¹⁴.

4. NAPKELET – ZABRANJENI ČASOPIS

Nakon ratnih godina, Sesil Tormai napušta spisateljski poziv i posvećuje se političkim aktivnostima. Staje na čelo beletrističkog časopisa nacionalnog i hrišćanskog usmerenja *Napkelet* (1923–1940), koji je do kraja života¹⁵ uređivala i zastupala njegovu ideologiju

kog sveštenika, no razrešenje od čistote mogu dobiti jedino od Pape (Balogh 2000: 56).

- 10 Hrišćanska stranka nacionalne unije osnovana je u oktobru 1919. godine kao udružena politička koalicija hrišćanskih socijalista i Hrišćanske nacionalne stranke grofa Pala Telekija.
- 11 Margit Šlahta je za vreme trajanja svog mandata od 25. marta 1920. godine do 16. februara 1922. godine održala ukupno 28 govora u kojima je izložila 67 tema o ženskom pitanju, o položaju žena, o socijalnom položaju žena i osnovnom pravu glasa (Balogh 2000: 57).
- 12 Ištván Betlen je bio premijer Mađarske u periodu od 14. aprila 1921. do 24. avgusta 1931. godine.
- 13 Naslov glasnika *Mađar asonyj* (mađ. *Magyar Asszony*) u srpskom prevodu znači *Mađarska žena*.
- 14 Nasajtu filmskog arhiva Nacionalnog filmskog instituta Mađarske se može pogledati isečak iz dokumentarnog filma, koji prikazuje Hortijev ulazak u Budimpeštu sa dočekom delegacije žena iz Nacionalnog saveza mađarskih žena ispred Parlamenta: Horthy bevonulása Budapestre a magyar nők követeivel. 1919. Nemzeti Filmintézet Magyarország Filmarchívum. [Internet]. Dostupno na: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=5329> [21. 6. 2022].
- 15 Kourednici časopisa bili su Janoš Horvat (Horváth János) u periodu između 1923. i 1926. godine, Janoš Hartman (Hartmann János) između 1927. i 1933. godine, zatim Antal Nemet (Németh Antal) od 1933. i 1935. godine i Mikloš Kalaj (Kállay Miklós) u periodu između 1935. i 1941. godine (Kollarits 2008: 46).

(N. Mandl 2007: 467). Istoričarka književnosti i književna terapeutkinja Kristina Kolarič (Kollarits Krisztina) argumentuje da u vreme osnivanja *Napkeleta* postavljanje žene na poziciju glavnog i odgovornog urednika jednog ozbiljnog književnog časopisa nije bila uobičajena praksa, iako je Sesil Tormai tada već bila priznata autorka u zemlji i u inostranstvu (Kollarits 2012: 14; Sipos 2002: 91). Klebelsberg je branio poziciju Sesil Tormai smatrajući da je zbog njene široke mreže poznanstva u krugovima aristokratije i visokog staleža, njenog aktivnog učešća u različitim ženskim udruženjima, i književnog uspeha, najprikladnija kandidatkinja za prestižno mesto glavne urednice beletrističkog časopisa (Kollarits 2018: 83–84). *Napkelet* je pokrenut u Budimpešti 22. decembra 1922. godine, sa naslovnicom datiranom 1. januara 1923. godine (*Napkelet* 1923: 2)¹⁶. Imao je mesečnu dinamiku izlaženja i bio je jedan od važnih organa mađarskog književnog života. Konceptija časopisa sastojala se iz dva dela, beletrističkog i kritičkog sa prikazima ostvarenja savremene mađarske književnosti, pozorišnih premijera i izložbi, te obaveštenjima o aktuelnim književnim delima stranih autora. Kritičar i istoričar književnosti Aladar Šepflin (Schöpflin Aladár) 1940. godine ističe da je *Napkelet* nastao na inicijativu zvanične kulturne politike kao dostojna protivteža časopisa *Njugat*¹⁷ (mađ. *Nyugat*) i duhovnog uticaja levičarske, odnosno radikalne struje, premda je mnogo preuzeo od *Njugatove* kritičke perspektive, stvorivši tradiciju kroz težnju da predstavi sva književna dela izdata na mađarskom jeziku (Schöpflin 1940: 478). Zapadno orijentisan ugledni književni časopis *Njugat*, reprezentovao je književnu okosnicu tokom više decenija, i bio suprotnog usmerenja od časopisa *Napkelet*, ustrojenog na mađarskim nacionalnim vrednostima. Smer časopisa *Napkelet* utemeljen je uz duhovni uticaj glavnih predstavnika književnog i kulturnog života Mađarske, pozorišnog istoričara Antala Nemeta (Németh Antal), književnog istoričara Janoša Horvata (Horváth János) i istoričara Đule Sekfija (Szekfű Gyula) (N. Mandl 2007: 468). Horvat je osmislio i uređivao kritičku rubriku nadasve strogih merila i kriterijuma (N. Mandl 2007: 469). U posleratnim godinama duhovne i egzistencijalne krize, časopis je na pragu nove epohe nudio alternativu u znaku „konzervativne reforme“ (Tóth-Barbalics 2004: 239). Klebelsberg je zajedno sa predstavnicima konzervativne kritike, pre svega Janošem Horvatom, uvideo da prve dve decenije dvadesetog veka pokazuju tendenciju koja ugrožava domaće klasične vrednosti i umanjuje nacionalne težnje. Glavni uzrok strane perspektive je *Njugatovo* stremljenje ka stranom duhu, koji treba zameniti mađarskim hrišćanskim težnjama izgrađenim na jakim tradicionalnim osnovama (Rákai 2013: 171). Klebelsberg je smatrao da je „elita srednje klase prava sila koja održava naciju“, jer oni pokreću državu i društvene institucije, a njihova obnova je istorijski zadatak i nacionalni cilj. Za taj istorijski zadatak, „potrebno je da srednja klasa poseduje karakteristike svojstvene novom tipu čoveka: od njega se zahteva da bude aktivan, konstruktivan i pozitivan“ (Tóth-Barbalics 2004: 239). Grof Klebelsberg je tvrdio da je u formiranju novog tipa Mađara i tzv. „kulturne nadmoći“ (mađ. *kultúrfölény*), „od presudnog značaja organizovanje čitalačke publike“ u vremenu posle Trijanona¹⁸, jer je gubitkom Gornje Mađarske i Transilvanije izgubljen vredan sloj

16 *Napkelet* je izlazio svakog meseca, osim u julu i avgustu (*Napkelet* 1923: 2). Između oktobra 1927. i decembra 1929. godine, časopis je izlazio dva puta mesečno (Kollarits 2018: 84).

17 Naslov časopisa *Njugat* (mađ. *Nyugat*) u srpskom prevodu znači *Zapad*.

18 Trijanonskim mirovnim ugovorom, zaključenim 4. juna 1920. godine, koji je stupio na snagu 26. jula 1921. godine, određene su nove granice države i regulisan je status nove samostalne Mađarske. Više od tri miliona

obrazovanih Mađara (Tóth-Barbalics 2004: 239). Tradicionalni konzervativni forumi nisu u potpunosti podržavali Klebelsbergovu tendenciju „modernog konzervativizma“ (Rákai 2013: 171; Tóth-Barbalics: 2004). *Napkelet* je afirmisao nacionalnu književnost, objavio je niz istorijskih eseja i naučnih radova iz oblasti mađarske istorije doprinoseći formiranju obrazovane srednje klase čitalaca nacionalne orijentacije. Grof Klebelsberg je novčano pomagao časopis, a njegov program podržavali su i predstavnici katoličke i reformatorske crkve. Časopis je računao i na žensku čitalačku publiku, na obrazovane žene visokog stazeža i čitateljke evropskog usmerenja. Premda nije bio porodični časopis, ministar je očekivao da će članice Saveza činiti stalnu čitalačku publiku i da će raditi na njegovom promovisanju. Klebelsbergova supruga, Šarolta Botka, bila je predsednica kulturne komisije Nacionalnog saveza mađarskih žena (Kollarits 2012: 13) i podržavala je svog supruga u ostvarivanju ideja kulturnog razvoja. Ministar je uticao na plemkinje da podrže mađarsku kulturnu delatnost na različitim poljima putem svojih udruženja i salona, kroz Budavarsko naučno društvo (mađ. *Budavári Tudományos Társaság*), koje je delovalo u salonu princeze Marije Esterhazi (Eszterházy Mária hercegnő), pomoću Udruženja ljubitelja muzike (mađ. *Zenebarátok Egyesülete*), koje je radilo pod pokroviteljstvom gospođe Horti, i Mađarskog istorijskog društva (mađ. *Magyar Irodalmi Társaság*), na čijem čelu je bila gospođa Ziči (Rákai 2013: 170).

Ideja o osnivanju časopisa rodila se 1921. godine u razgovorima između Sesil Tormai i njenih prijatelja Kunoa Klebelsberga, gospođe Ziči (gróf Zichy Rafaelné Pallavicini Edina) i filozofa Akoša Paulera (Pauler Ákos¹⁹), koji su u šarsentmihajskom²⁰ (mađ. *Sárszentmihály*) dvorcu porodice Ziči razmatrali mogućnost da Mađarsko književno društvo bude izdavač časopisa, a za urednicu predložili Sesil Tormai (Ujváry 2013: 153). U prvom broju časopisa, januara 1923. godine, izložen je programski spis autorke Sesil Tormai pod naslovom „Šetnja u sentmihajskom parku“ (mađ. „Séta a szentmihályi parkban“) u kojem se upućuje na razgovore šarsentmihajskih susreta. Tormai, Klebelsberg, Pauler i gospođa Ziči u ulozi glavnih likova Pisca, Istoričara, Filozofa i Gospođe Vrta u dijaloškoj formi izlažu političku i kulturnu situaciju u Mađarskoj u kojoj su tradicije zaboravljene, a dostojanstvo i etičko držanje urušeni: „Mađarska politika je otcepljena od visokih nacionalnih vrednosti, a nauka i književnost udaljeni od nacionalnog duha. [...] Stare tradicije su na svim poljima izvetrele. [...] Krivica je naša što se strani duh odomaćio skoro bez otpora“ (Tormay 1923: 1). Filozof kroz sećanje na velikane mađarske istorije Pazmanja, Sečenjija, Deaka, Aranja zaključuje da je njihova zajednička crta „refleksija duše i snažna moralna kritika. To je odlika čoveka nezadovoljnog sobom i zahtevnog prema sebi“ (Tormay 1923: 2). Rešenje za jačanje duha i usmeravanje nacije glavni likovi vide u književnom uzoru: „kroz pesnika i pisca, večno otvorenu kapiju čovekove duše“, putem koje je moguće ustoličiti nove plemenite ideale (Tormay 1923: 3). Za taj cilj se „ne traži od nacije da razume

Mađara ostao je izvan granica matične države, a zemlja je svedena na 40% teritorije istorijske Ugarske. Većina Mađara je odredbe sporazuma smatrala nepravdom.

19 Akoš Pauler je bio filozof, profesor na univerzitetu u Klužu i Budimpešti, član Mađarske akademije nauka, predsednik Mađarskog filozofskog društva (Tóth-Barbalics 2004: 243).

20 Šarsentmihajski posed je služio kao duhovni, kulturni i književni centar, gde je grofica Ziči redovno organizovala književne večeri. Drugo mesto književnih okupljanja bio je grofičin stan u Budimpešti u ulici Verbeci (Werbőczy u. 23–25), koji su posećivali ugledni predstavnici mađarskog i evropskog kulturnog života. Jedan od gostiju književne večeri januara 1922. godine bio je Tomas Man (Bárány-Szilfai 2017: 58).

književnost, već da književnost razume naciju" (Tormay 1923: 4). Pisac smatra da kroz književnost treba jačati duh nacije: „Narodu kome su odsekli granice, tako da ne može da se brani, oduzeli mu oružje, da ne može da napadne, ne preostaje ništa osim njegove književnosti. Duh nacije to oseća, a osećamo i mi, slobodni, prkosni mađarski pisci, koji nismo postali sužnjevi tuđinskog duha" (Tormay 1923: 4). Rešenje na kraju pronalaze u osnivanju časopisa, umesto književnog izdavaštva. Svoju odluku argumentuju primerom iz prošlosti: „Gete je govorio da je istinu potrebno stalno obnavljati, jer se i greške uvek ponavljaju. U knjizi se istina može izreći samo jedanput, dok u časopisu iznova i iznova..." (Tormay 1923: 4). Dve godine pre nastanka ovog programskog teksta, Klebelsberg je u pismu Đuli Sekfiju, leta 1921. godine, saopštio ciljeve budućeg časopisa: „osnovaćemo književnu i kritičku reviju za borbu protiv duha i trenda koji zastupa *Njugat*" (Tóth-Barbalics 2004: 240). Do ostvarenja svog cilja, Klebelsberg je morao čekati više od jedne godine, nakon što je osnovan zvanični izdavač časopisa, Mađarsko književno društvo. Za predsednicu Društva izabrana je grofica Ziči, što je privuklo širok krug aristokratije, koja je pružila duhovnu i materijalnu podršku za njegovo delovanje. Tot-Barbalič obrazlaže da je „podrška mađarske aristokratije, koja je još uvek uživala društveni prestiž, i imala istorijsku tradiciju, te raspolagala velikom ekonomskom snagom, bila neophodna za političku, ekonomsku i intelektualnu konsolidaciju u kontrarevolucionarnom kursu" (Tóth-Barbalics 2004: 242). Grofica Ziči je osnivanje Društva pomogla sa 50 000 kruna (Bárány-Szilfai 2017: 57) i nadala se da će svojim primerom nadahnuti i druge plemkinje, naročito rođake, da pomognu njegov rad (Tóth-Barbalics 2004: 243). Osim materijalne podrške, nastojala je da doprinese časopisu svojim priložima i prevodima, objavljenim u seriji „Biblioteka Napkeleta" tokom dve decenije, između 1920. i 1940. godine (Bárány-Szilfai 2017: 58).

Časopis je pored renomiranih muških autora angažovao i žene pisce²¹, koje su prilagale romane, novele, pesme i eseje. Od učenih žena koje je Sesil Tormai okupila oko *Napkeleta* mogu se izdvojiti još imena pozorišne istoričarke Jolan Kadar (Pukánszkyné Kádár Jolán) i istoričarke umetnosti Edit Hofman (Hoffmann Edit). Urednica rubrike muzičke kritike bila je muzikolog Margit Prahač (Prahács Margit), koja je pored muzike, studirala psihologiju i estetiku, a 1924. godine doktorirala na fakultetu Peter Pazmanj (Gábor-Szirányi 2005: 341). Margit Prahač je bila dobitnica Baumgartenove nagrade, pripadala je novoj generaciji žena, koje su imale mogućnosti da studiraju i da se ostvare u karijeri. U odnosu na spisateljice liberalne feminističke struje, koje su stvarale na početku veka, otkriva se novi tip ženskih pisaca, koje su oslonac pronalazile u „konzervativnim, hrišćanskim vrednostima i nastojale su da ih pomire sa izazovima modernog doba" (Kollarits 2012: 22). Upravo taj duhovni pravac oslikava i autorke *Napkeleta* (Kollarits 2012: 22). Sesil Tormai je bila priznata kao jedna od duhovnih predvodnica hrišćansko-nacionalne struje. Nakon njene smrti, Nacionalni savez mađarskih žena i saradnici časopisa *Napkelet*, negovali su kult spisateljice i svesrdno se zalagali da njen lik i delo ne budu zaboravljeni. Časopis je 1937. godine urednici posvetio ceo broj (Tormay Cécile emlékszáam 1937: 289–352), a na predlog Saveza, 1938. godine na godišnjicu autorkine

21 Neka od brojnih imena, saradnica *Napkeleta* bila su: Meda Nađ (Nagy Méda), Berta Nađ (Nagy Berta), Margit Juhas (Méreiné Juhász Margit), Ema Nađ (Nagy Emma), Marija Sabo (Szabó Mária), Kata Molnar (Molnár Kata), Ilona Palfi (Pálffy Ilona), Ilona Kozma (Kozma Ilona), Margit Janoš (Jánosy Margit), Marija Berde (Berde Mária), Margit Rola (Rolla Margit), Ema Ritok (Rotoók Emma).

smrti, ime Kefarago ulice (mađ. *Kőfaragó utca*) u kojoj je živela, promenjeno je u ulicu Sesil Tormai (Tormay Cécile-emlékünne 1938: 12). Sećanje na Sesil Tormai čuvano je i tokom ratnih godina. Velikanki mađarske kulture posvećena je manifestacija u peštanskom pozorištu Vigado (mađ. *Vigadó*) sa 1500 zvanica na kojoj je komemorativni govor²² držao premijer grof Pal Teleki (Országos Tormay Cécile ünnepség a Vigadóban 1940: 6).

5. KRAJ JEDNE ERE

Premda u 19. veku spisateljski poziv nije bio stran ženama, on većini nije služio kao osnovni izvor prihoda (Kollarits 2018: 83). Slično ženama iz javnog života svog vremena, Tormai nije radila za novčanu nadoknadu, te za svoje dugogodišnje angažovanje u časopisu nikad nije primila honorar. Iako je urednica ulagala velike napore i žrtve u njegov opstanak, časopis je 1940. godine, nakon 17 godina izlaženja, usled finansijskih teškoća ugašen. Ni široko poznanstvo urednice u političkim i društvenim krugovima nije obezbedilo neograničenu novčanu podršku i stalan broj pretplatnika²³ u kasnijim godinama izlaženja, nužnih za njegov opstanak (Kollarits 2018: 85–87). Kristina Kolarič obrazlaže da, iako je časopis štampao političke priloge samo povremeno i samo u poslednjim brojevima: „pravu smrt dočekao je pet godina [nakon gašenja], kada je 1945. godine bez obrazloženja stavljen na indeks, odnosno dodat u kategoriju fašističke i antisemitske zabranjene literature [...] i sve do 1989. godine bio uklonjen iz javnih biblioteka“ (Kollarits 2018: 78). Ime međunarodno priznate književnice, nominovane za Nobelovu nagradu²⁴ (Kollarits 2010: 21; Jobbágy 2013: 142), dobitnice Korvinovog venca (mađ. *Corvin-koszorú*²⁵) 1930. godine, članice Međunarodnog komiteta za intelektualnu saradnju Lige naroda²⁶ (eng. *International Committee on Intellectual Cooperation of the League of Nations*) od 1935. godine (Friss Ujság 1935: 10), nakon 1945. godine postaje tabuisano i nestaje iz književnog i javnog života više od četiri decenije (Kollarits 2007: 39). Časopis *Napkelet* je od toga vremena zabranjen, a istu sudbinu imali su Nacionalni savez mađarskih žena i njen glasnik *Mađar asonj*. Savez je zvanično ukinut 1946. godine, u vreme kada je Privremena nacionalna vlada raspustila sva desničarska udruženja i

22 Na sajtu filmskog arhiva Nacionalnog filmskog instituta Mađarske se može pogledati isečak iz dokumentarnog filma sa govorom grofa Pala Telekija: Teleki P. 1940. Tormay Cecile Emléke. [Internet]. Dostupno na: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=3742> [21. 6. 2022].

23 Klebelsberg je originalno planirao tiraž od 2000 primeraka, međutim, prvi brojevi su premašili planirani opseg, te je drugi broj štampan u 4000 primeraka, a u martu 1923. godine časopis je imao 3000 pretplatnika. Za 17 godina postojanja *Napkelet*a menjao se broj pretplatnika, u pojedinim periodima dostigao je tiraž od 4-5000 (Kollarits 2018: 84–85). Kolarič podseća da se posle Trijanona, u vreme izlaska časopisa, čitalačka publika smanjila za 3,5 miliona potencijalnih čitalaca gubitkom teritorija istorijske Mađarske i donošenjem odredbi o zabrani uvoza mađarskih duhovnih produkata u zemlje Male Antante (Kollarits 2018: 85).

24 Eva Jobađ ističe da je Sesil Tormai nominovana za Nobelovu nagradu za književnost prvo 1936. godine i bila među pet najboljih, a zatim je ponovo nominovana 1937. godine, međutim, 2. aprila, iste godine, autorka umire (Jobbágy 2013: 142).

25 Korvinov venac (mađ. *Corvin-koszorú*) je priznanje osnovano 1930. godine od strane Mikloša Hortija. Dodeljivano je kandidatima za izuzetne zasluge postignute na polju nauke, umetnosti i književnosti (Pandula 1992: 174).

26 Nakon smrti Marije Kiri, francuski ministar inostranih poslova [Pjer] Laval na upražnjeno mesto je predložio Sesil Tormai, što su članovi komiteta jednoglasno prihvatili (Friss Ujság 1935: 10).

stranke iz Hortijeve ere. „Uredbom ministarstva unutrašnjih poslova, Savez je raspušten, njegova imovina je nacionalizovana, spomenik Sesil Tormai je oskrnavljen, a njena dela su stavljena na indeks“ (Kollarits 2010a: 76). Mađarska spisateljica, koja je pre Magde Sabo (Szabó Magda) uživala najveće međunarodno književno priznanje (Bánki 2008: 91), zbog političkih i ideoloških razloga dugi niz godina je bila zaboravljena. Početkom 21. veka književna istorija je rehabilitovala sećanje na Sesil Tormai, koja od tada ponovo postaje tema istraživanja i vraća se na književnu scenu.

6. ZAKLJUČAK

Dvadesete godine 20. veka odražavaju nov smer političke struje determinisane konzervativnim hrišćanskim mišljenjem. Novi ženski ideal doba postaje slika radne žene, čija dužnost i angažovanje u javnoj sferi ukazuju na važnost i korisnost njenog delovanja. Žene u ovom periodu postižu akademske uspehe i stižu priznanja na književnoj i političkoj sceni. Među najznačajnijim predstavnicama kulturnog i političkog života Hortijeve ere bila je spisateljica i urednica Sesil Tormai, ugledna predsednica Nacionalnog saveza mađarskih žena, jedne od najuticajnijih ženskih organizacija svoga vremena. Premda nije reč o feminističkom pokretu, pored ideološki obojenih aktivnosti koje su oslikavale zvaničnu kontrarevolucionarnu propagandu, Savez se u velikoj meri bavio prosvetnim i humanitarnim aktivnostima, podržavao je borbu za zaštitu ljudskih prava žena, zalagao se za poboljšanje položaja žena, za pravo žena na obrazovanje i rad. Pored članarina i donacija, uspeh ženskih društava umnogome je zavisio od zvanične podrške koju je dobijao od vlade. Savez je kao zvanično žensko udruženje Hortijeve vlasti među prvima izrazilo bliskost sa državnim pogledima u političkom, vrednosnom i ideološkom smislu. Simbolično sklopljen savez pri Hortijevom ulasku u Budimpeštu pokazao se kao čvrst temelj njihove dugogodišnje saradnje. S druge strane, zvanična politika se oslanjala na podršku ženskih društava u sprovođenju Klebelsbergovih težnji na polju reforme obrazovanja, čijim uredbama je ženama omogućeno ravnopravno univerzitetsko školovanje. Treba imati u vidu da govorimo o vremenu još uvek strogog patrijarhalnog društveno-političkog sistema, u kojem Sesil Tormai biva izabrana za glavnu urednicu *Napkeleta*, časopisa nacionalnog i konzervativnog usmerenja. Časopis je objavljavao istorijske i književne priloge u duhu tradicionalnih nacionalnih vrednosti, a posebnu pažnju posvetio je kritičkoj rubrici iz oblasti književne, pozorišne i muzičke umetnosti. U posleratnim godinama uticaj i važnost delovanja organizacija, časopisa i pisaca koji su radili u saglasju sa zvaničnom međuratnom politikom i čije su se vrednosti kosile sa ideologijom novog političkog sistema se umanjuju, da bi nakon 1946. godine u potpunosti bili pomereni na obod društva. Nacionalni savez mađarskih žena biva raspušten, časopis *Napkelet* i stvaralaštvo međunarodno priznate autorke Sesil Tormai zabranjeni. Novi politički sistem je nakon pada komunizma 1989. godine doneo transformaciju društva. Sa časopisa *Napkelet* i stvaralaštva Sesil Tormai skinuta je zabrana, a ponovo štampana književna dela spisateljice pobudila su interesovanje čitalačke publike i otvorila široko polje za nova književno-istorijska istraživanja.

LITERATURA

- A MANSz 1921. évi rendes közgyűlése. 1921. *Magyar Asszony 1 (1)*, 11–13.
- Asszonyok munkája a fővárosban. 1922. *Magyar Asszony 2 (1)*, 25–34.
- Balogh, M. 2000. A "keresztény" feminizmus. *História 22 (5–6)*, 56–59.
- Bárány-Szilfai, A. 2017. Katolikus nőként a társadalom és a kultúra szolgálatában. Gróf Zichy Rafaelné (1877-1964) munkássága a két világháború között. *Egyháztörténeti Szemle 18 (4)*, 49–61.
- Cs. Nagy, I. 2013. Közelítések Tormay Cécile A régi ház című regényéhez. U K. Kollarits (ur.) *Tormay Cécile emlékkonferencia*. Budapest: Magyar Művészeti Akadémia, 41–60.
- Gádor. Á. i G. Szirányi. 2005. „Minek ez magának.” Avagy a főiskola állandósága. *Magyar Zene 3 (3)*, 339–351.
- Horthy bevonulása Budapestre a magyar nők követeivel. 1919. Nemzeti Filmintézet Magyarország Filmarchívum. [Internet]. Dostupno na: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=5329> [21. 6. 2022].
- Jobbágy, É. 2013. Nyilatkozat a Nobel-díjra jelölt Tormay Cécile megvédéséről. *Kapu 25 (6–7)*, 142.
- Kelemen, E. 2003. Oktatásügyi törvényhozásunk fordulópontjai a 19-20. században. *Iskolakultúra 13 (2)*, 47–56.
- Kollarits, K. 2007. Tormay Cécile elfeledett regénye: A régi ház. *Új Forrás 39 (7)*, 39–55.
- Kollarits, K. 2008. „A híd túl messze volt”. Babits és a konzervativizmus kapcsolata 1917–39. *Új Forrás 40 (9)*, 40–56.
- Kollarits, K. 2010. „Szereplője lettem a halálos, komor tragédiának”. Tormay Cécile Bujdosó könyve. *Magyar Napló 22 (3)*, 21–29.
- Kollarits, K. 2010a. „Maroknyi világosságunkból ragyogó tüzet teremtünk”. Magyar asszonyok részvétele az ellenforradalomban és a Trianon elleni harcban. *Trianoni Szemle 2 (4)*, 66–77.
- Kollarits, K. 2012. Írónők a Napkelet körül. *Magyar Napló 24 (7)*, 13–22.
- Kollarits, K. 2018. Nyugat és Kelet között. *Hitel 31 (12)*, 78–95.
- Kéri, K. 2019. Nőegyletek a dualizmus kori Magyarországon. *Civil Szemle 12 (2)*, 21–30.
- Magyar írók a Népszövetség szellemi-együttműködés bizottságában. 1935. *Friss Ujság 40 (117)*, 10.
- Napkelet. 1923. *Napkelet 1 (1)*, 2.
- Neszt, J. 2010. A tanítói pálya elnöiesedésének történeti előzményei. *Educatio 19 (2)*, 314–321.
- N. Mandl Erika. 2007. A Napkelet és a művészetkritika. Kapcsolódás a korszak meghatározó esztétörténeti irányzataihoz. *Magyar Könyvszemle 123 (4)*, 468–486.
- Országos Tormay Cécile ünnepség a Vigadóban. 1940. *Pesti Hírlap 62 (78)*, 6.
- Pandula, A. 1992. A magyar Corvin-lánc, a magyar Corvin-koszorú és a magyar Corvin-díszjelvény története. *Numizmatikai Közlöny 90-91*, 171–185.
- Pik, K. 1998. A szociális munka története Magyarországon (A pesti és a budai Jóltevő Asszonyi Egyesület). *Esély 9 (2)*, 80–90.
- Radák, O. 1926. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége 1925. évi nőnevelési kongresszusa. *Magyar Pedagógia 35*, 179–181.
- Rákai, O. 2013. A Napkelet és az irodalmi modernség. *Jelenkor 56 (2)*, 170–175.

- Szerb, A. 1937. Tormay Cecile. *Nyugat* 30 (5), 350–351.
- Szolláth, D. 2013. Az elbeszélő hitelvesztése. Tormay Cécile Bujdosó könyvének néhány narrációs problémájáról. *Jelenkor* 56 (2), 176–182.
- Sipos, B. 2002. A felszabadult sikoly. Régi idők újdondásznői. *Mozgó Világ* 28 (12), 91–98.
- Sipos, B. 2014. Modern amerikai lány, új nő és magyar asszony a Horthy-korban. *Századok* 148 (1), 3–34.
- Schöpflin, A. 1940. Búcsú a Napkelettől. *Nyugat* 33 (10), 478–479.
- Teleki P. 1940. Tormay Cecile Emléke. [Internet]. Dostupno na: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=3742> [21. 6. 2022].
- Tormay C. 1923. Séta a szentmihályi parkban. *Napkelet* 1 (1), 1–5.
- Tormay Cécile emlékszáma. 1937. *Napkelet* 15 (5), 289–352.
- Tormay Cécile-emlékünnepe. 1938. *Pesti Hírlap* 60 (72), 12.
- Tormay C. 1939. *Bujdosó könyv*. Első kötet. Budapest: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet rt. kiadása.
- Tóth-Barbalich, V. 2004. A Napkelet megalapítása. *Magyar Könyvszemle* 120 (3), 239–256.
- Ujváry, G. 2013. Kultúrfőlény és neonacionalizmus. Klebelsberg Kuno és Tormay Cécile kapcsolat. U K. Kollarits (ur.) *Tormay Cécile emlékkonferencia*. Budapest: Magyar Művészeti Akadémia, 147–176.
- Wessely, A. 1975. A Szellemi Tudományok Szabad Iskolája és a Vasárnapi Kör. *Világosság* 16 (10), 613–620.

SUMMARY

THE POSITION OF WOMEN IN HUNGARY IN THE 1920S AND CÉCILE TORMAY'S (1875–1937) ROLE IN HUNGARIAN WOMEN'S NATIONAL ASSOCIATION AND IN THE JOURNAL *NAPKELET*

Women's national Christian movements were founded in Hungary between 1918 and 1920. These organisations played a visible role in political life during revolutionary turmoils. The purpose of this paper is to provide an insight into the contribution of the women's political organisation Hungarian Women's National Association (Hun. Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége – MANSz). It was established during the Hungarian Soviet Republic with the aim of spreading and promoting counter-revolutionary ideas and was the most important women's conservative Christian national organisation of Horthy's regime. Led by the internationally acclaimed female author Cécile Tormay, a prominent public figure of the time, the Association advocated political and social engagement of women, in addition to their involvement in humanitarian work. It embraced a significant number of women of different social classes and contributed to the improvement of their position in society and education. In 1923, Tormay became the editor-in-chief of the conservative literary journal *Napkelet*, and held this position for the rest of her life. After the Second World War, the new appointed government dissolved all right-wing associations and parties founded during the Horthy era due to their ideology. *Napkelet* was forbidden, the Association was abolished, and the works of the renowned author, nominated for the Nobel Prize in literature, had been banned and forgotten for more than four decades. This paper aims to present the political contribution of Cécile Tormay

in the socio-historical context on two levels, through the work of the Hungarian Women's National Association and the editorial activities of the journal *Napkelet*.

KEYWORDS: Tormay Cécile, Hungarian Women's National Association (Hun. Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége), *Napkelet*, Klebelsberg Kuno, Hungarian women's national Christian societies, feminists in the Horthy era.

PODACI O ČLANKU:

Pregledni rad

Primljen: 20. septembra 2022.

Ispravljen: 16. novembra 2022.

Prihvaćen: 25. novembra 2022.